

శ్రీ
నివాసవరప్రహ్లాదేశ్వరము.

REGISTRAR

1915

శ్రీమద్రామాయాస్తోత్రం

రామం దశరథం విద్విత్యోకమ్

తిరుపతి శ్రీవేంకటేశవిద్యాశాలాయాం ప్రధానోపా
ధ్యాయై స్తర్కవేదాంతాధ్యపకై శ్చతుస్తోత్రవిద్భిః
కవితాసార్యభౌమై రుభయవేదాంతదేశికై
శ్రీమద్భిః కపిస్థలం దేశికాచార్యచరణై
రనుగృహీతా.

శ్రీవైఖానసదివ్యాగమసిద్ధాంత తత్త్వవిద్భిః
శ్రీ. ఉ. వే. తి. బిరుదాంకితైః
తెనాలితాలూకా యద్లపల్లిగ్రామవాసిభి
శ్రీమద్భిః విశేష భట్టాచార్యైః
బెజవాడ వాణీముద్రాక్షరశాలాయాం
ముద్రాప్య ప్రకటితాసతి.
విజయశేతరాం.

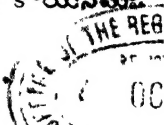
బెజవాడ వాణీముద్రాక్షరశాలాయందు

వి. శి. స్వామిచే ముద్రింపబడియె.

1915.

శ్రీనివాసపరబ్రహ్మణేనమః.
 శ్రీవిఖనసమహాదేశికాయనమః.
 శ్రీనిగమాస్తమహాదేశికాయనమః.
 భూమికా

శ్రీశేషశైలనిలయోబ్జభవాదిదేవ మహాకాళీదేవి వీరేశ
 తాంఘ్రి సరోజపీఠః, లక్ష్మీపతి ర్మటతునూమక చిత్తరంగే
 కేయూరహారమణిభానుర మంజువేషః.

ఆర్యమిత్రాః.

అవగతమేత నఖలైరపి యదతిక్రాంత భగవచ్ఛాసన
 తయా తద్విమనాయిత ఫలభూతాయాం “అనాదిస్సంసారః
 పురుషముపదున్ధేశతిచ ఇత్యనాద్యవిద్యాయాం పరిభ్రమ
 తాం జీవానాం- మిధఃకలహ కల్పనావిషమవృత్తి లీలాద
 యా పరిగ్రహణ కౌతుక ప్రథితపారవశ్యః ప్రభుః॥ ఇతి సం
 సారయల్లీలామవ్య నాదృత్యోత్తరయ స్తేందయా మస్తరేణ
 నశోప్యస్తి భగవదాభి ముఖ్యైకహేతుః । యా- కృపణజన
 కల్పలతికాం కృతాపరాధస్య నిష్క్రియామాద్యాం వృషగిరి
 నాధదయేత్వాం విదంతి సంసారతారిణీం విబుధాః॥ ఇత్యుక్త
 రీత్యా దుర్గతకాంక్షిత ఫలప్రదా మహాపరాధానామపి ప్రథ

మః ప్రళయనహేతుః, సంసారోత్తరణ శీలేతిచజ్ఞోఘుష్యతే ।
 తాదృగ్దయాపిరక్షణే కించిత్సుకృతవ్యాజమపేక్ష్య, శమయసి
 తమఃప్రజానాం శాస్త్రమయేన స్థిరప్రదీపేన॥ ఇతి సుకృతకర్మ
 కరణ తత్తద్భలబోధక శ్రీశాస్త్రముపదిదేశః॥ తన్మధ్యే - యద్యపి
 తాదృగ్దయామూలకా నిరతిశయ నిశ్చేయస్సాధన ఫలకాః,,
 బ్రహ్మవిదాపాక్షితిపరం- నిరంజనః పరమం సామ్యముపైతి వి
 ద్వాన్ ॥ ఇత్యాదికా బహుప్రావేదా విద్యస్తే - తథాపి తే
 హం ప్రభుసమ్మితత్వాత్ - ఏతదనుశాసనం ఆహారహస్సంధా
 ముపాసీతేత్యాదికా శ్వాసనపరా ఏవదరీదృశ్యస్తే । యథా,
 యదా ప్రభుసన్నిధౌ శాసభీరపూఽప్రాధానకించిత్కర్తుం
 వక్తుమపీ శితారోభవంతి । తదాప్రియ సుహృదస్తేహంభీయ
 మవనీయత మేవార్థముపదిశంతి । తద్వచ్ఛృతిశాసనసర్వణి సు
 చరణ సాధ్యసానాం పురాణాదయస్తమేవామ్నాతాథా మ
 నూద్యహిత ముపదిశంతి । తథాపి స్వచ్ఛందవృత్తివ్యవధ
 చారిషు తేవ్యనుసరణ విరహాద్ధితైషిణామపి తేహం సుహృ
 దాం వచనం జాతుభిద్యేత । తదాహితైషిణీస్వకాంతాఽను
 గతాతం రతి లంపటం స్వలీలాచేష్టాదిభి శ్చటూక్తిభిశ్చసం
 తోష్య తత్సుహృద్వచన మేవావబోధయతి । తదర్థకమను
 స్థాపయతిచ । తద్వత్కావ్యేతి హాసాదయోపి తత్తత్కథాను
 గుణ్యేన తత్తత్ప్రీతిమాపాద్య రామాదివద్వర్ణితవ్యం నతు రా
 వణాది వదితి నీతిమవగమయ్య తథాప్రవర్తయంతే । అత ఇ
 తిహాసాదయః పూర్వరాజర్షికథావిభి స్సమ్యక్ప్రీతి మాపా
 ద్య,, మూఖ్యంఛందానురోధేన తినియమేవా నధికారిణ మపి
 తమను సరస్తవప తత్తద్రాజర్షిక సచ్చరిత శతకథననుత్తచిత్త

కలుషం సత్పథానువర్తనం రచయన్తి । అతశ్శ్రుత్యాద్యపే
క్షయాల్పాధికారిణం సత్సరణివర్తనం కర్తుమలమితిహాసా
దయవవ । అత ఏవాత్ర ప్రశంసిత మాచార్యపాదైః । వేదో
ప బృంహణ కుతూహలినానిబద్ధం విశ్వంథరా శ్రుతిభవేన
మహాపీణాయత్ । వ్యాసేన యచ్చ మధునూదనపాదరక్షే
ద్వేచక్షుషీత్వదనుభావ మవేక్షితుంనః ॥ ఇతి భగవద్యథావస్థి
త గుణ మహిమజ్ఞాన విధురాణామస్యాకం, విపులహృదయై
ర్వాల్మీక్యాదిభిరేనావసే యస్య శ్రుత్యాదేరపేక్షయా తదను
గృహీత రామాయణాదయ ఏవ భగవన్మహిమావగతౌచక్షు
ర్భూతాఇతి॥ కించ తత్రాపి,, సారం తదర్థముపబృంహయి
తుం ప్రణీతం రామాయణం తవమహిమియతః ప్రమాణం,,
ఇతి భారతాది వచ్చీమద్రామాయణస్య వేదోపబృంహి
ణీ భూతేతి హాసత్వ మితిచ కించ,, వేదః ప్రాచేతసా
దాసీ త్సాక్షా ద్రామాయణాత్మనా । ఇతి వేదాభిన్న
త్వం॥ తివ్రంతు శ్రుత యస్తతోపి మహితం జాగర్తి
తత్సాదుశ తత్తాదృక్పృథనాయతావక గుణగ్రామాయ రా
మాయణం ॥ ఇతి నిరవధిక నిఖల నిరవద్య భగవత్సాదుకా
గుణవర్ణన ప్రస్తావే శ్రుతేరప్రిపాశ స్త్యంచ,, యస్యాసీదర
విందసంభవ వధూ మంజీరశింజారవ స్పర్ధాదుభారపాదబద్ధఫ
ణితి ర్వల్మీకి జన్మాకవిః॥ ఇతి ప్రసిద్ధమహాకవి కల్మషకల్వాదు
త్తమకావ్యత్వ మితిచ శ్రీమదాచార్య పాదై రేవప్రత్యపాది॥
కించ కావ్యస్యాత్మాసవవాధా స్తథాచాదిక వెపురా క్రౌం
చద్వంద్వ వియోగోత్థశ్శోకశ్లోకత్వమాగతః । ఇత్యుక్తప్రశస్త
రసధ్వన్యాది మత్తయాల్లంకారిక సమయ సిద్ధోత్తమకావ్య

లక్షణ లక్షితత్వం || అత ఏవ శ్రీపరాశర భట్టసాదాః || అనా
 ధూతావద్యం బహుగుణపరీక్షాహి మనసాదుహానం సాహార్దం
 పరిచితమివాధాపి గహనం | పదానాం సాభ్రాతాదనిమిషని
 షేవ్యం శ్రవణయో స్త్వమేవ శ్రీర్మహ్యం బహుముఖయ వా
 ణీవిలసితం | ఇతి రసధ్వన్యాదిమతా మేనై త్తమ కావ్యత్వ
 మిత్యభాణిషుః | కిం చాన్యేతరకావ్యవన్న కేవలరసానందమా
 త్రఫలప్రదత్వం | కిన్తు,, అపి కథమసావిత్వోకూణాం కులే గ
 రుడధ్వజః | ఇతి పరబ్రహ్మభూత రఘునర నిత్యనిరవద్య నిర
 తిశయా జ్వల్యాద్యనంత కళ్యాణగుణానుభవజనిత బ్రహ్మనం
 దపర్యస్త ఫలప్రదత్వంచ ద్రియతే | కించేతరకావ్యవన్న క
 థామాత్రావబోధకత్వం | అపితు తత్తత్కథానుగుశ్యేన సక
 లశాస్త్రసారగమ కత్వంచవహతి | మహాప్రాజ్ఞస్తువాల్మీకి స్త
 తత్కథాను గుశ్యేన ప్రపత్తిశాస్త్ర ధర్మశాస్త్రాగమ శా
 స్త్రాదికం కృత్స్నమపి శాస్త్రజాలం స్వగ్రంథే వినియుజ్యా
 స్నాకం మహదుపచకార , లోకే ప్రథమం మహదశర్మాను
 భూయ పశ్చాదున్నత పదమారూఢా నామేవహీతరదుఃఖాభి
 వ్యక్తిర్భవతి తద్వద్వాల్మీకిరపి ప్రథమం మహత్కష్టమనుభు
 జ్య పశ్చాత్ | యేజన్మకోటి భిరుపాజిత శుద్ధధర్మాస్తేషాం
 భవచ్ఛరణ భక్తిరతీవభోగ్యా | త్వజీవితైస్త్రి దశనాయకదు
 ల్లై శైస్తైరాత్మాన మప్యకథ యస్వయ మాత్మవంతం || ఇతి
 సుకృత పరిపాకవ శాద్భగవచ్చ రణారూఢ భక్తిరస్మ దనుగ్ర
 హ బుద్ధ్యైతావన్నహ గ్రంథరిత్న నిర్మా యాదీదృశత్ ||
 కించ.” దత్తాః ప్రజాజనకవ త్తవదేశికేంద్రైః పత్యాభినంద్య
 భవతాపరిణీయమానాః | మధ్యేసతామృహిత భాగవిశేషసి

ధైర్య మాంగళ్యనూత్రమివ బిభ్రతి కురత్వం । కుర్యాల్లక్ష్మీశ కైంకర్యం
 పతికైంకర్యపద్ధతిం । ఇత్యుక్తవిధయా స్వయంసతి
 వత్సర తంత్రస్సౌ దివ్యదంపతీ కైంకర్యరసమనుభూయాన్మా
 కం సంస్మృతిజలధితరణే భగవత్కైంకర్యపద్ధతి రేకైవగరీయసీ
 తి స్వగ్రంథే లక్ష్మణం ప్రతినుమిత్రవాక్య మనుస్మల్లోపది
 శతి । రామం దశరథంవిద్ధీతి । అత్ర సుమిత్రాసుతస్యన కేవల
 మ్మాత్మవనుపదిశతి । మాతాహిపుత్రస్య తాత్కాలికసౌఖ్య
 కాంక్షిణీ । అపీతు, ఆచార్యశ్రేష్ఠో గురూణామ్మాతేత్యాచా
 ర్యవత్సరసౌఖ్యకాంక్షిణ్యపదిశతి । ఏవంసతి అథజ్ఞానమస్త
 రావాక్యే గౌరవాజననాత్, మహామతేర్మహాకవిపద భూషిత
 స్య వల్మీకిసంభవస్య హృదయమతి దురవగావతయై తదితిన
 నిజేతు మీశితార్థవంతి బహవ ఇతిబహుభిర్బహుధావ్యా
 ఖ్యాతం । తత్రబహుషు వ్యాఖ్యాతార్థేషు పరస్పరసంగతి
 విరహాత్ తత్తదర్థజ్ఞాన విధురాణామ్మనశ్శీచనీయతా మాక
 లయ్య మహాప్రాజ్ఞస్య మహాకవేర్వచనస్యాధాగ్రహణ జడ
 ష్వపిమానామానాదరతా భూదిత్యాలోచ్య తత్రభవంతో
 దేశికాచార్యాస్తత్ర ప్రథమతః । కుర్యాల్లక్ష్మీశ కైంకర్యం
 పతికైంకర్యపద్ధతిం । మాంగళ్యనూత్ర వస్త్రాదీన్నరక్షతి య
 థావధూః । ఇతి శాస్త్రమనుస్మత్య భగవత్కైంకర్యరతి
 కాంక్షిణ మ్ముముక్షుణా మత్యన్తోపకారక మేతన్లోకర
 త్నం వ్యాచఖ్యః । యద్యపేతన్లోకరత్నస్య తనిశ్లోక్యాది
 వ్యాఖ్యానేషు క్వచిదధాభేదా దృశ్యంతే । తథాఽపి తత్ర
 పరస్పరసంగత్య భావాదిదాసీం వాల్మీకియథావస్థిత హృద
 యాభివ్యంజకం ప్రత్యధాసంగతిజనకం దశవిధాధామోజనిక

మతి విప్రులం వ్యాఖ్యానరత్నమిదం సహృదయహృదయరంజ
కం సదనైవం విధకరణదక్షాణామపి తత్తద్వ్యాఖ్యాకరణవైఖరీ
మాకలయతీత్యహం సంఖ్యావదగ్రేసరతాం త్రయ్యంత వి
ద్యావిమలీకృత హృదయగణనాఽహం ప్రథమికాభాజాం కపి
స్తలం దేశి కాచార్య స్వామినాం నూక్తినాం కోయమతిలోక
మృహిమాతిశయ ఇతి సర్వేవిదాః కుర్వంతు - శ్రీమతామా
చార్య పాదానాం చరిత్రాదికం తత్కృతగ్రంథరత్న నామా
నిచ తదాచార్యచరణై రేవానుగృహీతే సత్యవిభూతివిధవా
ఖ్యగ్రంథ ఏతదనుపదమేవ ముద్రాపయిష్యమాణే ప్రకాశి
ష్యతే - తదతివిశంకటతయాఽత్ర సనివేశయామః॥

ఇతి బుధవిధేయః శ్రీనైఖానస దివ్యాగమ వి
మలీకృత మనాః ముక్తిపుర్యగ్రహార
వాస్తవ్యః నల్లూరి వెంకట
పుణాచార్యః.

శ్రీనివాసపరబ్రహ్మణేనమః.
శ్రీనిగమాంత దేశికాయ నమః.

శ్రీః.

పితృవచనపరిపాలనాయ దండకావనంప్రతిప్రసక్తితే రా
మభద్రదే తదనుయూత్రాయాం కృత్యోద్యమేచ లక్ష్మణై ప్రస్థా
ససమయే స్వమాతరం ప్రణమతి తన్నాతా నుమిత్రా బుద్ధే
శృంచల తామాకలయ్య తథావిధేపి తస్మిన్ రామోఽయం
రాజ్యోద్భంజితస్తాతేన కిమనేన నిశ్చీకేణతి కదాచిద్రామ
ముపేక్ష్యత ఇత్యతి శంకమానాపుత్రస్య హితమనుశాస్తి
“రామందశరథంవిద్ధిత్యాదినా”

* రామం దశరథంవిద్ధి మాంవిద్ధి జన
కాత్మజాం అయోధ్యామటవీం విద్ధి గచ్ఛ
తాతయధానుఖం॥ రామం దశరథంవిద్ధి - రామో
దశరథస్థానాద్భంజితః - భరతస్తత్థానేఽభిషేక్యత ఇతి
మామంస్థాః - రామందశరథం తద్వత్కౌసల జనపదేశ్వరం
విద్ధీత్యర్థః - అయంభావః “రామస్యచతుర్దశ వర్షాణి వనవాసం
భరతస్య రాజ్యంచవృత వత్యాః కైకేయ్యాఅయం ఖల్వభిప్రా

యః - రామేనగరస్థే రామగుణానురక్తాః ప్రకృతయోరాజ్యే
 భిషిక్తస్యాపి భరతస్యనవశ్యా భవిష్యంతి - చతుర్దశవర్షాణి
 వనంప్రస్థాపితేతుతస్మిన్ "దృశ్యమానే భవేత్ప్రీతి సాహృదం
 నాస్త్యపశ్యత" ఇతిన్యాయేన చిరనివాసేనరామక్షీణ స్నేహః
 ప్రకృతయఃక్రమేణ భరతస్యవశంవదా భవిష్యంతి । తతశ్చభ
 రతోహిరాజ్యే రూఢమూలోభవిష్యతి । తతశ్చకదాచిత్ప్రీతిని
 వృత్తోపిరామా రాజ్యంనప్రాప్యతీతి అయంకై కేయూమనో
 రథోనసేత్స్యతి । అపితు రామోరాజ్యేభిషేక్యతవవేతి॥ కథ
 మిదం విశ్వసేమ ఇత్యత్రహేతుమభిప్రత్యాహ * రామమితి"
 "విపులాంసో మహాబాహుః కంబుగ్రీవో మహాహనుః॥ మహా
 రసో మహేష్వాసోగూఢజతురరిందమః॥ ఆజానుబాహున్సు
 శిరాన్సులలాటన్సు విక్రమ ఇత్యాద్యుక్త సార్వజామ లక్షణ
 లక్షితతయా రమణీయాకృతి మంతమిత్యర్థః॥ యోః స్యచ
 త్రాకార సమవృత్తశిరస్త్యాదీన్యనేక చత్రాధిపత్య నూచకా
 ని రాజలక్షణానిదృశ్యంతే । అతవవం నిశ్చయత ఇతిభావః ।
 అస్తుబాహుఃకాలాత్పశ్చాదామస్య రాజ్యప్రాప్తిః । ప్రకృ
 తేరాజాభరతవవ । అతస్తదనువర్తనమేవ జ్ఞాయఇతి మన్వా
 నంప్రత్యాహ । * రామందశరథం విధీతి । "సర్వంవాక్యమస
 తి భాధకే సావధారణమితి" న్యాయేన, రామమేవ దశరథం
 విధీత్యర్థః । రాజ్యేదశరథస్యాసన్నో రాజారామ ఏవేతిభావః॥
 అయమత్ర గూఢోభిసంధిః । యద్యపిక్తై కేయూ రామస్య
 రాజ్యాద్వివాసనం, భరతస్యరాజ్యేభిషేచనంచవృతం । అం
 గీకృతం చతన్మహారాజ దశరథేన । తథాపి నిరతిశయరామ

భక్తి భరితో భరతస్తు. రామభక్త్యా కులధర్మాపేక్షయా, లో
కావవాద భీత్యాచరాజ్యమనిచ్చ న్వనవాసినం రామం ప్రసా
ద్య తత్ప్రసాదలబ్ధే తత్పాదుకే ఏవతత్ప్రతినిధితయా రాజ్యే
భిషిచ్యమునివ్రతో భూత్వారత్న రక్షకపేటికాన్యాయేనరా
జ్యం రక్షిష్యతి । అతస్తదానీ మపిరామరాజ్య మేవేతి । నకే
వలం రామస్య లక్షణై రేవం నిశ్చయతే । అపితు సీతాయాల
క్షణ విశేషైరపీత్యాహ. * మాంవిద్ధి జనకాత్మజామితి । భర
తపత్నీమాండవీ రాజమహిషీస్థానేభిషేక్యత ఇతి సమన్వి
ధాః । అపితు యథాహమ్మహిషీపదేభిషిక్తా ఏవంజానక్యేవ
రాజమహిషీపదేభిషేక్యతఇతివిద్ధిత్యర్థః । అత్రహేతు మ
భిప్రయన్త్యాహ * జనకాత్మజామితి । రాజపుత్రీత్వాదాజమ
హిషీ లక్షణలక్షితామిత్యర్థః । వక్యతి హిసీతాస్వయమేవ॥
ఇమానిఖలుపద్మాని సాదయోయైఃకిలప్రియః । అధిరాజ్యే
భిషిచ్యస్తేన రేన్ద్రైః పతిభిస్సహేతి॥ యతఏవం । తతః * అ
టవీంతాభ్యామధిష్ఠాస్యమానందండకారణ్యం, అయోధ్యాంవిద్ధి
రాజధానీంవిద్ధిత్యర్థః । రాజాధిష్ఠితోహిదేశో రాజధానీతిభావః
తతఃకిమిత్యత్రాహ॥ * గచ్ఛతాత యథానుఖమితి । తాతేతి
సానునయోక్తిః । యథాఽరణ్యేజాగ్రతోస్సప్రవేశోశ్చానయో
న్ముఖంస్యాత్తథాకుర్వన్ననువతః స్వేత్యర్థః । రామోనిశ్చీకఇ
త్య పేక్షాంమా కాన్ వితిభావః॥ ౧॥

యుక్తంరామానువతఃసం కార్యమితి పరంతుయద్యే
శోరామోవనంప్రజేత్తర్హి తద్రక్షణమ్మయానుకరం । తేనస

మం సీతాపివనంప్రసా । సాహ్యబలా భీరుశ్చ । వనంచ పరి
 ఘాత్రాకారాది రహితం సర్వతోద్వారం । యదికదాచిద్దండ
 కారణ్యేరక్షోభిస్సహయుద్ధం ప్రసజేత్ । తదాఽఽనాభ్యామి
 యం వారక్షణీయా । రక్షోభిస్సహవాయోద్ధవ్యం । సర్వథా
 ప్త్య భయందుశ్శకం । అత స్తయోరనువర్త నాద్వర మత్రైవా
 వస్థానమితి లక్ష్మణః కదాచిన్మన్యే తేత్యత స్తస్యాప్యత్తర మనే
 నైవాహ * రామందశరధంవిధీత్యాది రామందశరధంవిధి రా
మస్సాందర్యమాత్ర సారణిమావే! అపితు తం దశరధంవిధి ।
 యథాదశరధ ఏకేనై న రథేన దశస్వవిదిత్వ ప్రతిహతేన స
 ర్వాశత్రూన్నిఘాదితవా తథారామోఽపి స్వయమేకా
 క్యేవ సుమహదపి శత్రుసైన్యం శరైశ్చిన్నం భిన్నం ద్ధం చక
 ర్తుం శక్త ఇతిదేవాసురయుద్ధ ప్రసిద్ధభుజబల దశరథతుల్య ప
 రాక్రమం విధీత్యధః । అస్తురామస్తాదృశః । సీతాత్వబలా
 భీరుశ్చ సాకథం రక్షణీయేతి తత్రాహ । * మాంవిధి జనకా
త్మజామితి । జనకాత్మజాం మాంవిధీత్యన్వయః! యథాఽహం
 వీరపత్నీ బహ్వీషు యుద్ధయాత్రాసు భర్తాసమం ప్రస్థితా మ
 హత్యపి సంగ్రామే నిర్భీకా సంకటదశాసు విజయోపాయ మ
 ప్యుపదిశంత్యాసం । తథాసీతాఽపి వీరపత్నీ ఘోరేపి సంగరే
 నిర్భీకాప్రోత్సాహి కాచస్థాస్యతీ తివిధీత్యధః । అస్త్విదముభ
 యం । వనంత్వనావృతం । కథంతస్యారక్షణం సుకరం । ఇత్య
 త్రాహ * అయోధ్యామటవీం విధీతీ । అటవీం అయోధ్యాం
విధీత్యన్వయః! సింహగు ప్తృ వనన్యాయేన రామాధిష్ఠితాటవ్యే
 వ పరిఘాత్రాకారాది పరిపృతాఽయోధ్యాతుల్యా భవిష్యతీ

తి విధీత్యర్థః । అతః * గచ్ఛతాతయధానుఖం । యధాఽత్ర
తవరామంశుశ్రూషమాణస్యన కశ్చిత్తేశః । ఏనంతత్రాపినక
శ్చిత్తేశోభవిష్యతి । అతోగచ్ఛేత్యర్థః ॥ ౨॥

యదిరామఏవ వనేసీతాం స్వాత్మానంచ రక్షితుంశక్తః
తర్హికిమితిమాం తదనువ్రజనాయ నియోజయ సీత్యాక్షిపన్తం
ప్రత్యాహ । * రామందశరథం విధీత్యాది రామందశరథం
విధి । దశరథవత్ప్రీ పరతన్త్రం విధీత్యర్థః । యథాత్వత్ప్రీతా
దశరథః కైకేయా పరతన్త్రస్స తయాప్రేరితస్తన్మనోరథప
రిపూరణాయ శ్రీరామప్రవాజనరూపం దురుదర్కం కార్యంకృ
తవా తథారామోఽపి సీతాపరతన్త్రస్స స్మరణ్యసీతయా
'కృచిద్దురుదర్కే కాశ్యేప్రేతస్తప్రీతయే దురుదర్కతామ
నాలోచ్య తత్కార్యం కరిష్యతీతి విధీతిభావః అస్తుకింత ఇ
త్యత్రాహ * మాంవిధి జనకాత్మజామితి । సీతాంమాంవిధి ।
మత్కార్యకరీంవిధి । యథాహమిదాసీంత్యాం వనాయగచ్ఛగ
చ్ఛేతి ముహుర్ముహునిబంధ్యప్రేషయామి । ఏవంసీతాఽ
పిత్యాన్నిబంధ్య స్వావాసాదన్యత్ర ప్రేషయిష్యతీతి విధీతిభా
వః ॥ తతోఽపి కిమిత్యత ఆహ * అయోధ్యామటవీంవిధీతి ।
అటవీం యుష్మదధ్యుషిత మరణ్య మయోధ్యా సదృశంవిధి ।
యథేదాసీమయోధ్యారామేణన్యత్ర సీత సీతాసతీ సీతారహి
తాఽసీత్ । ఏవంసాఽటవ్యపి కేనచిదన్యత్రసీతసీతాసతీసీతా
రహితాభవిష్యతీతి విధీత్యర్థః । యజ్యేవం తర్హికిమర్థమృద్ధ
మనం తత్రాహ * గచ్ఛతాత యధానుఖమితి తదాసీం సీతా

వియ్యక్తస్య రామస్య యథానుఖం సీతావియోగజనిత దుఃఖ
నివృత్తిస్సాత్ తథాశ్వాసనాయగచ్ఛేత్యర్థః॥ 3॥

హంతైవం రామస్యాత్యంత మేవ సీతావియోగే సక
థం ప్రాణాన్ ధారయిష్యతి । కథం వాతమహం పునరిహనే
ష్యామి । తంవినావాఽగతోహం కథం కౌసల్యాదీనాం ము
ఖం ద్రక్ష్యామి । అతస్తయో రనువ్రజనాత్ పరమత్రైవా
వస్థానమితి మన్యమానం లక్ష్మణ మాశ్వాసయన్త్యాహ
*రామం దశరథం విధీత్యాది రామం, దశసు, సీతాపహరిణో
మూర్ఖ సురధః యస్యతం తాదృశం విధీత్యర్థః । అయంభావః ।
యువయోర సన్నిహితయో ర్దశగ్రీవ స్సీతాన్నేష్యతి । తత
శ్చ మహతినంగరే మాతలినా సమాసిత మింద్రరథ మధిరు
హ్య రామస్తస్య దశావశిరాంసి శరై నిలూయరణాంగణ
పతితేషు దశసు తచ్చిరస్సు వై రనిర్యాతనాయ రథం చార
యిష్యతీతి । అస్తు సీతాపహరిణో గతిరీదృశీ సీతాగతిస్తు కీ
దృశీ భవిష్యతీత్యత్రాహ *మాంవిద్ధి జనకాత్మజామితి॥ సీతా
మ్మా మివ భర్తృసంగతాం విధీత్యర్థః । పునర్భత్రా సమేష్య
తీతిభావః । * అయోధ్యా మటవీంవిద్ధి సముద్రపరిఘతయా
ప్రబలరావణాధిష్ఠితత్వేనచ పరై ర్యోధయితు మశక్యా మపి
లంకా మటవీవ నిర్జనాం భవిష్యంతీం విధీత్యర్థః । * గచ్ఛ
తాత యథానుఖం సుఖమనతిక్రమ్యగచ్ఛ । తవన కశ్చిత్తే
కో భవిష్యతి । అతో గచ్ఛేతిభావః॥

నను రామానువర్తనం హితమక్లేశకరంచాస్తు । త
 థాపి పితరం దశరథం మాతరం త్వాం జన్మభువమయోధ్యాం
 విసృజ్య కథ మహా మరణ్యం గచ్ఛేయం । కథంవా హితై మి
 ణీత్వ మీదృశేకార్యే మాన్నియోజయసీతి లక్ష్మణస్యాశం
 కా మృనసి నిధామోత్తరమాహ । * రామం దశరథం విద్ధి
 త్యాది రామంవిద్ధి । దశరథంవిద్ధితియోజనా । రామస్తావత్ప
 రిజనశూన్యః । ఇయన్తం కాలం సుఖసంవర్ధితతయా సర్వే
 వ్యపి స్నానపానాదివ్యాపారేషు పరిజనసాపేక్షశ్చ । దశరథ
 స్తు బహుతరపరిజనవా । అనయోర్మధ్యే 2నుపేక్షణీయః
 కఇతి త్వమేవ పర్యాలోచయేత్వర్థః । ఏవం మాం విద్ధి జన
 కాత్మజామితి । మాంవిద్ధి । జనకాత్మజాంవిద్ధి । అహస్తావద్దా
 న్నాదిసహితా । సీతాతు రాజపుత్రీ దాన్యాదిరహితాచ । అత
 అవయోః కా2నుపేక్షణీయేతి పర్యాలోచయేత్వర్థః । అయో
 ధ్యాంవిద్ధి । అటవీంవిద్ధి । అయోధ్యా స్రక్చందనాదిభోగసాధ
 నం । అటవీతు కృచ్ఛగతయో స్సీతారామయో శుశ్రూష
 యా ధర్మసాధనం । అనయోః కిం జ్యాయ ఇతి త్వమేవ ప
 ర్యాలోచయేత్వర్థః । త్వన్మాతు ర్మమైకేయ్యా ఇవాపకీ
 తి దుఃఖం యథానన్యత్ । త్వయా సత్పుత్రేణ జనసమా
 జే యథాహం సుఖం ప్రాప్నుయాం । తథా సీతారామా శు
 శ్రూషమాణ స్సన్దచ్ఛేత్వర్థః॥ గ

నను స్నేహస్తావద్దు త్యజోబలవా తత్కథమివశత్యా
 మి యుష్మాన్విహాయ గన్తుమితి మీమాంసమానం ప్రత్యా
 హ । * రామం దశరథం విద్ధిత్యాది । రామంవిద్ధి । దశరథం

విధీతి యోజనా । రామస్యగుణాః పర్యాలోచయ । దశరథ
 వృత్తంచ పర్యాలోచయేత్సర్వః । రామః ఖలు బహూని
 వర్షసహస్రాణ్యన పత్యతయా దూయమానేన దశరథేన
 మహతా ప్రయత్నేనోత్పాదితః । అస్పృష్టదోషగంధః । సక
 లకల్యాణగుణభాజనం । పితరినిరతిశయభక్తిమాన్ సర్వభూత
 హితశ్చ । దశరథస్తు స్త్రీపరతంత్రస్సంస్తచ్చందానువృత్త
 యే ప్రియతమ మీదృశమపి పుత్రం రామం రాజ్యాద్వివాసిత
 వాన్ । యవవిధమపి పుత్రం వివాసితవాన్ । సకథమనై
 వవిధ మన్యస్స వివాసయేత్ । అతోస్మి న్నత్యంతానుచిత
 స్నేహః । గుణాభిరామే రామవీవతు స్నేహస్సముచిత ఇతి
 భావః । మాంవిద్ధి జనకాత్మజాం । మాంవిద్ధి । జనకాత్మజాం
 విధీత్యన్వయః । మత్స్వభావం సీతాస్వభావాచ పర్యాలోచ
 యేత్సర్వః । అహంహి కౌరసంప్రియతమంచ త్వాం గచ్ఛ
 గచ్ఛేత్యయోధ్యాతో నిస్సారయామి । సీతాతు మాతేవ భ
 ర్తారమనుసీయత్వా మాగచ్ఛాగచ్ఛేత్వా మంత్రయతి । అత
 ఆవయోః కన్యాం స్నేహస్సముచితఇతి పర్యాలోచయేతిభా
 వః । అయోధ్యాయాం జన్మభూమిరితి స్నేహో వ్యనుచిత ఇ
 త్యాహ । * అయోధ్యామటవీవిధీతి । అయోధ్యాంవిద్ధి ।
 అటవీవిధీత్యన్వయః । అయోధ్యాహి రామస్య జన్మభూమి
 రపి ప్రతిగృహం బైశ్చర్యయా వాస్వస్మిన్నుషితు మల్పమ
 ప్యవకాశస్స దత్తవతి । అటవీతు ।, తే తం సోమమివోద్యం
 తం దృష్ట్యవై ధర్మచారిణః । మంగళాని ప్రయుంజానాః ప్ర
 త్యగృహ్లాద్దౌగధ్రతాః॥ మూలంపుష్పం ఫలంవన్య మాశ్రమం

చ మహాత్మనః । నివేదయిత్వాధర్మజ్ఞా” ఇత్యుక్త రీత్యావనం
 ప్రవిష్టమాత్రస్య రామస్య ప్రత్యుద్గమనపూర్వకం మంగళా
 శాసనపరా సత్కారపరాచ వర్తిష్యత ఇతి త్వమేవ జ్ఞాస్య
 సి । అత అనయోః కతరాజ్యాయనీతి త్వమేవ పరామృతేతి
 భావః । ఏవం గామదశరథయో రావయో రటవ్యయోధ్య
 యోశ్చ తారతమ్యం పర్యాలోచ్య యథా తవసుఖస్యా త్ర
 ధా గచ్ఛేత్యాహ । * గచ్ఛతాతయథాసుఖమితి । గుణకృ
 తః ఖలు సర్వత్రస్నేహః । అతః కేవలజన్మభూమితయా మా
 తాపితరావి త్యావయోరయోధ్యాయాంచ స్నేహం విసృజ్య
 గుణాభిరామే రామే పితృస్నేహం సీతాయా మ్మాతృస్నేహ
 మటవ్యామావాస స్నేహంచ నిధాయ సీతారామా వనుస్స
 త్యాటవీమేవ గచ్ఛేతిభావః॥

౬

నను దశరథో యథా తథావాస్తు । త్వమపి యథా
 తథావాస్యః । తథాపి “శ్రు” మాతృదేవోభవ । పితృదేవో
 భవ ఇతి శాస్త్రవశ్యేన మయా యువయో శ్శుశ్రూషాపరేణ
 భవితవ్యం । నతు సీతారామయోః । జ్యేష్ఠభ్రాతా పితృసమ
 ఇతి శాస్త్రేణ జ్యేష్ఠభ్రాతరి పితరీవ వృత్తివ్య మిత్యపదేశే వ్య
 తిదిశ్యమాన ధర్మాధారాదుపదిశ్యమాన ధర్మాధారస్యోత్కృ
 ప్తస్థితాయా స్సర్వసంమతతయా పితరం పరిత్యజ్య జ్యేష్ఠాను
 వర్తన మనుచితమేవేత్యాశంక్యమానం ప్రతి దశరథస్య స
 త్తాయాం ఖలు రామానువర్తన ముచిత మనుచితంవేతి శం
 కావసరః । ఇతఃపరం దశరథస్య సజైవ నభవిష్య తీత్యా
 హ । * రామం దశరథం విద్ధీత్యాది॥ దశరథం రామం విద్ధీతి

యోజనా । దశరథం తవ పితరం । రామం, రామాధీన స
 త్తాకంవిద్ధి, యదధీనా యస్యసత్తాతత్తదిత్యే ఛణ్యత ఇతిన్యా
 యేనాత్ర సామానాధికరణ్య నిర్దేశః । రామేనిగ్గతే తదధీనస
 త్తాకస్య దశరథస్య సత్తైవనభవిష్యతీతి విద్ధీత్యర్థః । రామే
 వనంగతే సతి పుత్రశోకాతోఽ దశరథోఽ నుపదమేవో
 క్త్రాంత జీవితో భవిష్యతీతిభావః ॥ ఉక్తందశరథేన స్వయ
 మేవ! “తిష్ఠేల్లోకో వినామూర్యం సస్యం వాసలిలంవినా ।
 నతురామం వినాదేహే తిష్ఠేత్తుమమజీవితం ఇతి॥* మాంజన
 కాత్మజాంవిద్ధి । జనకస్యపితురాత్మజాం పితృవశవర్తినిం విద్ధీ
 త్యర్థః । దివంగతే దశరథే కై కేయూవివాసితాహం పితృ
 గృహవర్తిని భవిష్యామీతిభావః! * అయోధ్యామటవీంవిద్ధి
 రామేవనంగతే దశరథేచ దివంగతే అయోధ్యానగరీ అట
 వీవక్షాన్యా భవిష్యతీతి విద్ధీత్యర్థః । అతః పితృద్దశరథస్య ప్ర
 త్యాసన్నమరణత్వాత్ ॥ గచ్ఛతాతయథానుఖం । శ్యేష్ఠప్రభా
 తరం రామమచువర్తమాన స్సన్దచ్ఛేత్యర్థః॥ 2 ॥

ననుదశరథో యావత్ప్రాణాన్ధారయిష్యతి । తాదత్తచ్చి
 త్రామాకార్యావిశేషతశ్చేదృశదశాయామనుపేక్షణీయఃపితే
 త్యాశంకమానప్రత్యాహ*రామందశరథంవిద్ధీత్యాది । రామం
 విద్ధి! దశరథంవిద్ధీతియోజనా । రామయాథాత్మ్యంవిద్ధి । దశరథ
 యాథాత్మ్యం విద్ధీత్యర్థః । రామోహినిరుపాధికః పితా । దశ
 రథస్తుసోపాధికః పితేతి విద్ధీతిభావః! * మాంవిద్ధిజనకాత్మజాం
 మమ యాథాత్మ్యం సీతాయా యాథాత్మ్యంచ విద్ధీత్య

ధకః సీతానిరుపాధికమాతా । అహన్తు సోపాధికమాతేతి
 జానీహీతిభావః । * అయోధ్యాంవిద్ధి । అటవీంవిద్ధి । అయో
 ధ్యాసోపాధిక పితృరుచిపరిగృహీతా । దృష్టఫలసాధనంచ ।
 అటవీతునిరుపాధిక పితృరుచిపరిగృహీతా ౨ దృష్టఫలసాధనం
 చేతి విశేషం జానీహీతిభావః ॥ సోపాధిక నిరుపాధికయో ర్ని
 రుపాధికస్యైవగ్రాహ్యతయా సోపాధిక పితరం దశరథం పరి
 త్యజ్య నిరుపాధిక పితరం రామ మనువతః స్వేత్యాహ ।
 * గచ్ఛతాతయథానుఖమితి ॥ ౮॥

ననురామో నిరుపాధికఃపితా । దశరథస్తు సోపాధికఃపి
 తేతి । సీతా నిరుపాధికమాతాత్వంతు సోపాధికమాతేతిచక
 థం మిదమిత్యా శంకాయామాహ । * రామందశరథం విద్ధి
 త్యాది । దశరథంరామం విద్ధిత్యన్వయః । దశరథమితిపుంసాం
 సర్వేషాముపలక్షణం । దశరథప్రభృతి న్పున్నాముస్సర్వా
 గ్రామంవిద్ధి । రామవిభూతిభూతా నివృద్ధిత్యధకః । "దేవతిర్యజ్ఞ
 నుష్యేషు పున్నామా భగవాన్సర్వరితి స్మరణాత్ । అయం
 రామవీవ సర్వేషాం పుంసాం నిరుపాధికస్వామితి జానీహీతి
 భావః । * మాంవిద్ధి జనకాత్మజమితి । మామితిస్త్రీణాం స
 ర్వాసాముపలక్షణం । మత్ప్రభృతీస్సర్వాస్త్రీయస్సీతా విభూ
 తిభూతా విద్ధిత్యధకః । "స్త్రీనామ్నీలక్ష్మీరైశ్చేయేతి స్మరణా
 త్సితైవ సర్వాసాం స్త్రీణాం నిరుపాధికస్వామినీతి జానీహీతి
 భావః । స్వామీహిరక్యవస్తునోరక్షకః । సర్వంచవస్తు రామ
 సైవసర్వభూతం । అతస్సవీవ సర్వస్య వస్తునోరక్షక ఇతి స

ఏవపితా । పాతిరక్షతీతిహి పితృపదనిరుక్తిరిత్యాశయః । శ్రు
తిశ్చ । మాతాపితృభాతా నివాసశ్శరణం సుహృద్గతిర్నారా
యణ ఇతి । స్మర్యతేచ । దేవదేవోహరిః పితేతి॥ ఏవంసీతాఽ
పి సర్వస్యవస్తునో నిరుపాధికస్వామినీ తిస్సైవరక్షీకా॥ అతస్సై
వ మాతే త్యభిప్రాయః । స్మర్యతేచ । త్వం మాతా సర్వలో
కానామితి - యతఏవం తతః, అయోధ్యామటవీం విద్ధి । నిరు
పాధికస్వామినో స్తయోరభిమతామటవీమేవ, అయోధ్యాం
తద్వదుపాదేయాంవిద్ధి । తయోరనభిమతా మయోధ్యామ
వీం తద్వద్దూరతః పరిహారణీయాం విధీత్యధః అతః * గచ్ఛ
తాత యథానుఖం । ఉపాదేయా నుపాదేయా వేవం వివిచ్యయ
దుపాదానే నిరతిశయనుఖం స్యాత్త దుపాదత్వేత్యధః॥ ౯॥

ననూచాహృత శ్రుతిస్మృతిషు లక్ష్మీనారాయణయోగే
వ నిరుపాధిక పితృత్వం ప్రతీయతే । నతు సీతారామయో
స్తత్కథముచ్యతే రామో నిరుపాధికః పితేతి సీతాచ నిరుపా
ధికమాతేతి చేత్యాశంకాయామవతారరహస్యముద్ఘాటయతి॥
* రామం దశరథం విధీత్యాది - రామం దశరథంవిద్ధి । రా
మోఽయం కశ్చిత్క్షత్రియకుమార ఇతి మాజ్ఞానీః । అపితు
తం దశరథం విద్ధి । దశః పక్షీ, దశః పక్షి విహంగమ ఇతి
నైఘంటికోక్తేః । సరథోయస్యతం గరుడవాహనం సాక్షాజ్ఞ
గదీశ్వరం విష్ణుం విధీత్యధః । విష్ణురేవరామాత్మనాఽవతీర్ణ
ఇతి జానీహీతిభావః । * జనకాత్మజాం, సీతాం, మాంవిద్ధి,
లక్ష్మీంవిద్ధి సీతాపియాకా చిద్రాజపుత్రీతి నమస్విధాః॥ అపితు

తాం లక్ష్మీంవిద్ధి । లక్ష్మీరేవసీతాత్మనాఽవతీర్ణేతి జానీహీతిభా
 వః । నన్యకర్మవశ్యే లక్ష్మీనారాయణా । కిమర్థమస్యాం కర్మ
 భూమావవతీర్ణా । నచతయోర్జన్మపరిగ్రహే కించిత్ప్రయోజనం
 పశ్యామిత్యత్రాహ । * అయోధ్యామటవీంవిద్ధీతి॥ అయో
 ధ్యాం పితామహదాత్త వరతయా దేవాదిభిరవధ్యేన నిఖిల
 లోక కంటకేన రావణేనాధిస్థిత తయాపరై ర్వౌధయితు మశ
 క్యాం లంకామిత్యర్థః । అటవీమితి చికిషేతామితిశేషః । వి
 ద్ధి । “నహిదేవైరుదీణాస్య రావణస్యవధాధిభిః । ఆధితో
 మానుషేలోకే జజ్ఞేవిష్ణుస్సనాతనః॥ ఇత్యుక్తరీత్యా నిఖిలలో
 క కంటకస్య, అనన్యవధ్యస్య రావణస్య సమూలఘాతార్థమే
 వ విష్ణుశ్చియాస హైవమవతీర్ణ ఇతిజానీహీతిభావః । గచ్ఛ
 తాతయథాసుఖం । అతోఽవతారప్రయోజన సిద్ధయేఽయో
 ధ్యాం పిహాయగచ్ఛ । తస్మిన్మనస సహగమనాసన శయనా
 దిషు శోభాతిశయ మనుభవ యథాసుఖంస్యాత్ । సర్వదే
 శ సర్వకాల సర్వావస్థాచిత సర్వవిధ తథావిధ దివ్యదుపతీ
 కైంకర్య రసాస్వాదస్తనైకప్రైవ్య వసిధ్యేత్ । తథా । అతస్సతత
 మనువర్త స్వేత్యర్థః॥ ౧౦॥

కవితార్కికసింహాయ కళ్యాణగుణాశా

లినే శ్రీమతే వేంకటేశాయ

వేదానగూరి వే నమః.

10768

